

RAPORT DOTYCZĄCY UDZIAŁU SENIORÓW W ŻYCIU PUBLICZNYM WOJEWÓDZTWA OPOLSKIEGO

Województwo:	opolskie
Liczba mieszkańców:	1 013 950
w tym osób starszych:	210 309
w tym kobiet	124 745

(Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Opolu, stan na 31.12.2011)

Charakterystyka społeczno-gospodarcza województwa opolskiego, z uwzględnieniem środowisk osób starszych

Stan i prognozy

Zmiany demograficzne stanowią i w najbliższych latach stanowiąc będą istotne wyzwanie dla Unii Europejskiej oraz Polski. Wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań wskazują, iż spośród wszystkich województw, to właśnie w Opolskiem sytuacja w tym zakresie jest najtrudniejsza. Depopulacja – wyludnianie się regionu oraz starzenie się mieszkańców stają się głównymi wyzwaniami rozwojowymi, rzutującymi na obecny i przyszły rozwój województwa opolskiego.

W latach 2002-2011 liczba mieszkańców województwa zmniejszyła się o 4,6% względem wzrostu o 0,7% przeciętnie w kraju Spis wskazał równocześnie, iż w województwie opolskim największy względny ubytek ludności wystąpił w powiecie strzeleckim (-7,4%), prudnickim (-6,6%), głubczyckim (-6,5%), krapkowickim (6,0%), kędzierzyńsko-kozielskim (-5,8%) oraz Opolu (-5,6%). Najmniejszy spadek wystąpił w powiecie brzeskim (-0,4%). W żadnym z powiatów nie zanotowano wzrostu liczby ludności. W przekroju wg gmin wzrost liczby mieszkańców wystąpił w dziesięciu jednostkach.

Struktura ludności 60+ w województwie i w poszczególnych powiatach według płci kształtuje się następująco:

Województwo Powiaty	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Miasta			Wieś		
				razem	mężczyźni	kobiety	razem	mężczyźni	kobiety
				60+	60+	60+	60+	60+	60+
OPOLSKIE	1013950	490194	523756	530395	252743	277652	483555	237451	246104
	210309	85564	124745	115845	46650	69195	94464	38914	55550
brzeski	92455	45028	47427	52252	24789	27463	40203	20239	19964
	18452	7386	11066	11265	4395	6870	7187	2991	4196
głubczycki	48217	23524	24693	22443	10703	11740	25774	12821	12953
	10526	4199	6327	4963	1908	3055	5563	2291	3272
kędzierzyński o-kozielski	98350	47486	50864	63974	30862	33112	34376	16624	17752
	21757	8923	12834	14565	5953	8612	7192	2970	4222
kluczborski	67845	33022	34823	34666	16655	18011	33179	16367	16812
	13685	5547	8138	7373	2915	4458	6312	2632	3680
krapkowicki	65729	31951	33778	35968	17522	18446	29761	14429	15332
	13025	5450	7575	6861	2932	3929	6164	2518	3646
namysłowski	43149	21117	22032	16103	7685	8418	27046	13432	13614
	8133	4010	5023	3561	1451	2110	4932	2019	2913
nyski	142119	69155	72964	74904	35738	39166	67215	33417	33798
	29944	12118	17826	17276	6932	10344	12668	5186	7482
oleski	66104	32202	33902	24121	11573	12548	41983	20629	21354
	13522	5605	7917	4930	2058	2872	8592	3547	5045
opolski	133196	64538	68658	18741	9002	9739	114455	55536	58919
	25421	10513	14908	3427	1425	2002	21994	9088	12906
prudnicki	57583	27636	29947	30466	14354	16112	27117	13282	13835
	12481	4883	7598	6961	2660	4301	5520	2223	3297
strzelecki	76764	37266	39498	34318	16591	17727	42446	20675	21771
	15355	6364	8991	7015	2915	4100	8340	3449	4891
	122439	57269	65170	122439	57269	65170	-	-	-

m. Opole	27648	11106	16542	27648	11106	16542	-	-	-
-----------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	---	---	---

Źródło: (Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Opolu, stan na 31.12.2011)

Prognoza ludności na lata 2008–2035 (GUS) przewiduje, że liczba ludności w województwie opolskim w 2035 roku wyniesie 897,1 tys. mieszkańców, tj. o 140 tys. mniej aniżeli w 2007 roku. Prognozowany trend depopulacyjny nie będzie więc odbiegał od sytuacji, z jaką mieliśmy do czynienia w ostatnich latach. Zdecydowanie bardziej intensywny spadek poziomu zaludnienia województwa opolskiego aniżeli całej Polski ma wynikać, według prognozy GUS, przede wszystkim z niekorzystnego bilansu ruchu naturalnego, a po 2020 r. wyłącznie z tego powodu, bowiem od tej daty saldo zagranicznej wymiany migracyjnej ma być dodatnie. Dodatkowo stale ujemna wymiana migracyjna wewnątrz Polski wzmocni spadek zaludnienia regionu.

Udział ludności w wieku poprodukcyjnym w województwie opolskim jest jednym z najwyższych w kraju Biorąc pod uwagę zmianę średniego wieku ludności Polski, staje się kwestią oczywistą, iż poziom obciążenia ekonomicznego grupy produkcyjnej jest i będzie w regionie opolskim jednym z najwyższych w Europie. Ludność województwa opolskiego w 2035 r. będzie nie tylko mniej liczna aniżeli obecnie, ale dodatkowo będzie miała całkowicie odmienną strukturę wieku. Szczególną uwagę należy zwrócić na zmianę grupy dominującej w strukturze wieku – w 2007 r. była to ludność w wieku 20-25 lat, w 2035 r. będzie to grupa niemobilna wśród ludności w wieku produkcyjnym. Dla perspektyw rozwoju regionu istotne jest także to, iż dominanta grupy niemobilnej z 2035 r. w ciągu następnych 10 lat przesunie się do grupy ludności poprodukcyjnej, tworząc niezmiernie trudną ekonomicznie i społecznie sytuację nierównowagi pomiędzy liczebnością grupy produkcyjnej, a całością grupy nieprodukcyjnej (przy przewadze ludności poprodukcyjnej). Demograficznie region opolski pozostaje i będzie pozostawał w skrajnie trudnym położeniu (najgorszym w Polsce). Oznacza to konieczność traktowania go jako obszaru zagrożonego kryzysem ludnościowym.¹

Zmiany stanów ludności w latach 2007 - 2035

Województwo Opolskie

	2008	2009	2010	2015	2020	2025	2030	2035
Ogółem	-4 497	-4 512	-4 765	-23 644	-21 172	-22 172	-27 899	-31 337
60+	4 534	5 116	5 432	27 053	24 877	14 787	7 878	10 054

¹ M. Boni .Polska 2030. Wyzwania rozwojowe, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, Warszawa, lipiec 2009, s. 47
Projekt „Aktywny senior – najlepszy rzecznik swoich społeczności” jest współfinansowany ze środków Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej w ramach Rządowego Programu na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2012-2013

Prognoza ludności na lata 2008-2035

Województwo Opolskie

Rok	Ludność na 31 XII
Ogółem	
2008	1 032 591
2009	1 028 079
2010	1 023 314
2011	1 018 483
2012	1 013 608
2013	1 009 002
2014	1 004 209
2015	999 670
2016	995 009
2017	990 643
2018	986 414
2019	982 158
2020	978 498
2021	974 579
2022	970 405
2023	965 951
2024	961 265
2025	956 326
2026	951 159
2027	945 746
2028	940 145
2029	934 368
2030	928 427
2031	922 348
2032	916 155
2033	909 871
2034	903 502
2035	897 090

(Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Opolu, stan na 31.12.2011)

Prognozy demograficzne odgrywać mogą bardzo istotną rolę w programowaniu rozwoju społeczno-gospodarczego, nie mniej jednak należy pamiętać, iż mają one przede wszystkim charakter ostrzegawczy, a nie wyrokujący. Prognozy te wyznaczają główne kierunki rozwoju demograficznego, jednak jak pokazuje rzeczywistość, ich kwantyfikacja nie zawsze jest w pełni trafna. Ostatnia, kompleksowa prognoza demograficzna, przygotowana przez służby statystyki

publicznej, pochodzi sprzed kilku lat. Należy oczekiwać iż do 2020 roku powstanie co najmniej jedna nowa prognoza, która opierać się będzie między innymi na wynikach Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań przeprowadzonego w II kwartale 2011 roku.

Prognozy demograficzne nie są więc optymistyczne. Istnieje obawa, iż Polska, w tym województwo opolskie, będzie się wyludniała, tracąc tym samym zasoby siły roboczej – w skali zagrażającej zarówno procesom rozwoju społeczno-gospodarczego, jak i finansom publicznym.² Przyczyną takiego stanu jest głównie to, że :

1. Przyrost naturalny w województwie opolskim należy do najniższych w kraju
2. Migracje zagraniczne w województwie opolskim mają wyjątkowo duże rozmiary.

Dokonująca się obecnie migracja obejmuje w głównej mierze osoby młode, coraz wyżej wykształcone, często bezdzietne, stanu wolnego, w przypadku których praca za granicą jest ich pierwszą pracą i w odniesieniu, do której oceniają oni warunki zatrudnienia w Polsce.

3. Silny wpływ na depopulację mają sąsiednie obszary metropolitalne

Opolskie jako region międzymetropolitalny, jest szczególnie zagrożone kumulacją negatywnych efektów skoncentrowanego wzrostu. Jednym z jego przejawów jest intensywny proces zasysania relatywnie skromnych zasobów do stosunkowo bliskich obszarów metropolitalnych. Szczególnie wyraźnie zjawisko to jest widoczne na przykładzie Wrocławia, dla którego liczba zameldowań z województwa opolskiego jest trzykrotnie wyższa niż liczba wymeldowań z Wrocławia do województwa opolskiego .

Charakterystyka społeczna województwa opolskiego - środowiska osób starszych

Województwo opolskie położone jest w południowo-zachodniej części kraju. Od wschodu sąsiaduje z województwem śląskim (Katowice), a od zachodu – z województwem dolnośląskim (Wrocław). Oba regiony należą do grupy dużych europejskich struktur regionalnych, opierających swój rozwój na układach typu węzłowego z kształtującymi się metropoliami – górnośląską i wrocławską. Od południa region opolski sąsiaduje z krajem morawsko-śląskim i

---

² R. Jończy, *Zagraniczne migracje zarobkowe z województwa opolskiego w latach 2008-2010 oraz ich wpływ na opolski rynek pracy i sferę fiskalną samorządów terytorialnych. Diagnoza i rekomendacje w kontekście rozwoju regionu*, Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego, Opole 2011, *Sytuacja społeczno-gospodarcza województwa opolskiego -przesłanki do opracowania założeń Programu Specjalnej Strefy Demograficznej w województwie opolskim.*

ołomunieckim w Republice Czeskiej. Pierwszy ma charakter metropolitalny (Ostrawa), natomiast drugi charakteryzuje się podobnym do województwa opolskiego potencjałem rozwojowym. Od północy województwo opolskie graniczy z województwem wielkopolskim i łódzkim, regionami znacznie większymi, ale z centrami (Poznań, Łódź) oddalonymi od układu regionalnego Polski południowej. Opolskie jest jednym z pięciu województw (dolnośląskie, lubuskie, wielkopolskie, zachodniopomorskie) tworzących makroregion Polski Zachodniej, cechujący się wysokim stopniem konkurencyjności.

Województwo opolskie należy do grupy małych regionów europejskich, z populacją oscylującą wokół 1 mln mieszkańców. Wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań, przeprowadzonego w 2011 roku (według danych na 31.03.2012) wskazują, iż w regionie zamieszkuje 1 016,2 tys. osób, z czego 17% jest w wieku przedprodukcyjnym, 65,6% w wieku produkcyjnym oraz 17,4% w wieku poprodukcyjnym.

Administracyjnie województwo opolskie dzieli się na 12 powiatów, w tym 1 powiat grodzki (Opole) oraz 71 gmin (w tym 3 miejskie, 32 miejsko-wiejskie i 36 wiejskich). Układ osadniczy regionu jest równomiernie rozwinięty, a do największych miast należą: Opole (122,6 tys. mieszkańców), Kędzierzyn-Koźle (64,2 tys.), Nysa (45,7 tys.), Brzeg (37,4 tys.) i Kluczbork (25,0 tys.). Zaobserwowanym trendem na Opolszczyźnie jest wydłużanie się średniego wieku życia mieszkańców. Mężczyźni żyją dłużej o rok niż przeciętnie w kraju, a średnia trwania życia kobiet oscyluje wokół przeciętnej dla Polski. Przeciętne trwanie życia mężczyzn wynosi w Opolskiem 73,4 lata wobec 72,4 w Polsce. Mieszkańki województwa żyją dłużej niż mężczyźni i statystycznie żyją 81 lat. Bardzo ważną kwestią w tym kontekście jest integracja wewnątrz i międzypokoleniowa, aktywizacja osób starszych, międzypokoleniowa solidarność tj. stymulowanie potencjału mieszkańców bez względu na wiek.³

Z badań przeprowadzonych w 2010 przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Opolu wynika, że samorzady gminne prowadzą liczne działania wspierające osoby starsze w zaspokajaniu ich indywidualnych potrzeb. Jednak duża część działań prowadzonych jest w ograniczonym wymiarze, co sprawia, że potrzeby seniorów w niektórych dziedzinach życia zaspokajane są w minimalnym stopniu lub wcale. Wydłużające się trwanie życia wiąże się z

---

³ Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Opolu, stan na 31.12.2011
Projekt „Aktywny senior – najlepszy rzecznik swoich społeczności” jest współfinansowany ze środków Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej w ramach Rządowego Programu na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2012-2013

pogorszeniem sprawności zarówno fizycznej jak i psychicznej. Wyniki badania stanu zdrowia ludności wskazują, że pod koniec 2009 roku żyło w Polsce 5,3 mln osób niepełnosprawnych. Badania wskazują jednocześnie, iż w województwie opolskim problemem niepełnosprawności dotkniętych jest prawie 15% mieszkańców, a udział ten generalnie rośnie z wiekiem.

Chociaż wg Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego (SRWO) na lata 2012-2020 województwo opolskie jest regionem o korzystnych warunkach do zamieszkania i wysokiej jakości życia, to Województwo Opolskie należy do regionów o średnim poziomie rozwoju i relatywnie wolnym tempie wzrostu gospodarczego. Średnioroczna stopa wzrostu produktu krajowego brutto w latach 2004–2009 (2,6%), choć niższa niż średnio w kraju (4,8%), była ponad dwukrotnie wyższa niż przeciętnie w Unii Europejskiej (1,2%).

Wysoki poziom życia gospodarstw domowych, wysoki poziom dochodów rozporządzalnych i konsumpcji oraz wysoki poziom zaspokojenia potrzeb, zwłaszcza w sferze infrastruktury społecznej to wyróżniki województwa opolskiego. Województwo charakteryzuje ponadto dogodne położenie, relatywnie dobra dostępność komunikacyjna, korzystne warunki klimatyczne oraz wysoki poziom życia i bezpieczeństwa jego mieszkańców. Jednak znaczący wzrost gospodarczy Polski w ostatnich latach nie przełożył się na analogiczne zmiany w województwie opolskim. Region rozwijał się wolniej, nie tylko w porównaniu z sąsiadującymi województwami, ale również względem regionów statystycznie najbiedniejszych – położonych na ścianie wschodniej. Tę niekorzystną tendencję wyjaśnia przynajmniej kilka czynników o charakterze endo- i egzogenicznym. Do najważniejszych należy niedobór inwestycji o znaczeniu strategicznym, migracyjny odpływ ludności, zmniejszający istotnie chłonność rynku regionalnego, a przede wszystkim bardzo silna konkurencja regionów sąsiadujących – przechwytyjących nie tylko bogate zasoby kapitału ludzkiego, ale i nowe inwestycje, a szczególnie bezpośrednie inwestycje zagraniczne. Wzrost gospodarczy hamowały ponadto obniżona wydajność niektórych branż gospodarki, a także niska aktywność ekonomiczna mieszkańców. Chociaż województwo opolskie należy do grupy regionów o średnim poziomie rozwoju w Polsce (11 miejsce mierzone PKB na mieszkańca⁴²), to w układzie wewnętrznym widoczne są znaczące dysproporcje już na poziomie podregionów. Podregion opolski należy do grupy obszarów o wysokim poziomie rozwoju (92,4% średniego poziomu w kraju,

18 miejsce), zaś podregion nyski do grupy o najniższym, statystycznym poziomie rozwoju w całym kraju (65,2% średniego poziomu w kraju, 55 miejsce na 66 podregionów).

Atuty województwa to:

1. Powiązanie gospodarki województwa opolskiego z gospodarką niemiecką
2. Zróżnicowana struktura przemysłu, przemysł średniej techniki oraz tradycja produkcji przemysłowej
3. Rolnictwo stanowi istotny potencjał województwa opolskiego
4. Województwo opolskie odgrywa znaczącą rolę w śródlądowej gospodarce rybackiej Polski
5. Miasta i wsie o bogatym dziedzictwie historycznym i kulturowym cechuje znaczny potencjał do budowy produktów turystycznych

Negatywne uwarunkowania to:

1. Sektor usług w województwie opolskim jest słabo rozwinięty
2. Poziom przedsiębiorczości mieszkańców województwa opolskiego jest relatywnie niski.
3. Przyrost miejsc pracy jest wolniejszy niż w innych województwach

Opolski rynek pracy, jak wskazują niektórzy autorzy, uznawany jest za rynek pomocniczego pracownika. Jest to rynek ubogi, jeśli chodzi o zróżnicowane i ciekawe oferty pracy związane z nowymi technologiami, naukami technicznymi i społecznymi. W regionie opolskim, w porównaniu z innymi regionami w kraju, jest również najmniej ofert pracy dla osób z wyższym wykształceniem. Z drugiej strony wskazuje się na wysoki etos pracy oraz wysoką kulturę pracy.

Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności przeprowadzone w I kwartale 2012 roku wskazało, iż wskaźnik zatrudnienia w województwie opolskim najwyższy poziom osiągnął w grupach wiekowych 35–44 lata (79,7%) i 45–54 lata (74,6%). Najniższy wskaźnik zatrudnienia odnotowano wśród osób w wieku 55 lat i więcej (19,7%). W końcu października 2012 roku województwo opolskie ze stopą bezrobocia 13,3% znajdowało się na 9 pozycji w kraju pod względem wielkości tego wskaźnika. Dla porównania, w analogicznym okresie ubiegłego roku (listopad 2011) stopa wyniosła 12,8%. Stopa bezrobocia obliczona dla całego kraju wyniosła 12,5%, czyli wskaźnik dla naszego regionu był wyższy od wartości obliczonej dla całej Polski o 0,8 punktu procentowego. Przegląd struktury bezrobocia w listopadzie 2012 roku wskazuje na wzrost udziału w bezrobociu ogółem dotyczący osób powyżej 50 roku życia (o 0,3 pp). W dalszym ciągu na opolskim rynku pracy położenie kobiet jest niekorzystne w porównaniu do mężczyzn, różnica w udziale wynosi 6 pp. Natomiast w przypadku długotrwałego bezrobocia udział kobiet sięga 58%. W takim ujęciu, region opolski jest zdecydowanie gorszym

położeniu od innych województw w Polsce, zarówno w wymiarze sąsiedzkim, jak i krajowym oraz międzynarodowym.

Poziom bezrobocie w województwie opolskim różnicuje przestrzeń regionalną.

Komponentem syntetycznej oceny aktywności na rynku lokalnym, ale także regionalnym i globalnym, jest poziom bezrobocia. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych w województwie opolskim, według stanu na koniec lipca 2011 r., wyniosła 44,9 tys. osób. Z grupy tej 55,1% stanowiły kobiety, 44,2% mieszkańcy wsi, a 25,9% bezrobotni powyżej 50 roku życia. Cechą charakterystyczną województwa opolskiego jest statystycznie wyższy poziom stopy bezrobocia aniżeli średnio w kraju. Na przestrzeni ostatnich dwunastu lat stopa bezrobocia rejestrowanego w województwie opolskim zaledwie dwa razy była mniejsza aniżeli w Polsce (ostatnio w październiku 2008 roku). Na koniec czerwca 2012 r. poziom stopy wyniósł w regionie 13,2% względem 12,4% przeciętnie w kraju. Siedem innych regionów cechowało się bardziej niekorzystnymi wskaźnikami. Niemniej jednak rzeczywisty poziom bezrobocia może być w Opolskiem zdecydowanie niższy – pogląd ten uwiarygodniają dane Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań, gdzie wskazuje się na równość tego miernika w województwie, jak i w Polsce (2011). Spis wskazał również, iż relatywnie niska jest aktywność zawodowa mieszkańców, a wskaźnik zatrudnienia należy do najniższych w kraju, zwłaszcza w miastach i wśród kobiet.⁴

Miasta zamieszkuje 52% ludności regionu. Według stanu na koniec marca 2011 r. ludność miejska stanowiła nieco ponad połowę ogółu mieszkańców województwa opolskiego - 532,2 tys., tj. 52,4%. Charakterystyczne dla tych terenów - wysoka stopa bezrobocia, niski poziom aktywności gospodarczej, wyższe natężenie występowania zjawisk patologicznych powodują, że nawet podstawowe potrzeby społeczne na tych obszarach nie są zaspokajane w odpowiednim stopniu. Szczególną wagę przypisuje się potrzebom ponownego ożywienia tych terenów pod względem społecznym i gospodarczym. Obszarami zdegradowanymi w organizmach miast województwa opolskiego są:

- tereny przemysłowe, na skutek upadku tradycyjnych branż przemysłowych; tereny zaniedbanych dzielnic i osiedli fabrycznych,

---

⁴ *Opracowanie własne na podst danych Urząd Statystyczny w Opolu, Opole Aktywność ekonomiczna ludności w województwie opolskim w I kwartale 2012 r. Informacja o sytuacji na rynku pracy wg stanu na dzień 30 listopada 2012 roku Obserwatorium Rynku Pracy WUP Opole.*

- tereny blokowisk, które zwłaszcza w największych miastach regionu (Opole, Kędzierzyn-Koźle, Nysa, Brzeg)
- tereny powojaskowe,
- tereny pogórnice, zwłaszcza liczne tereny poeksploatacyjne w Opolu.

Największe skupienie terenów zdegradowanych lub zaniedbanych występuje w największych miastach regionu, m.in.: Opolu, Kędzierzynie–Koźlu, Nysie, Brzegu, Prudniku, Kluczborku i Strzelcach Opolskich. **Istotnym czynnikiem wyróżniającym województwo opolskie są obszary wiejskie, które stanowią ważny czynnik rozwojowy regionu.** Obszary wiejskie stanowią ok. 92% powierzchni województwa, ludność wiejska to prawie pół miliona osób, co stanowi ok. 48% ogółu mieszkańców regionu – Wieś opolska wyróżnia się w kraju ładem przestrzennym, estetyką i urodą wiejskich wnętrz krajobrazowych oraz relatywnie wysokim standardem przestrzeni publicznej, indywidualnej zabudowy mieszkaniowej i obejść. Region opolski, jako jeden z niewielu w Polsce, kształtuje swój wizerunek eksponując wieś, m.in. przez prowadzony od 1997 r. Program Odnowa Wsi, będący największym i najdłużej działającym w Polsce regionalnym programem aktywizacji społeczności lokalnych. Ponadto, w ramach programu po raz pierwszy wdrożono metodykę budowania strategii rozwoju na poziomie sołectwa. Liczba sołectw zgłoszonych do programu w 2011 r. wzrosła do 676, co stanowi około 65% sołectw województwa.⁵

Seniorzy w wymiarze wojewódzkim

Miejsce seniorów w zapisach wojewódzkich strategii, dokumentów planistycznych

Najważniejszym aktualnie dokumentem strategicznym jest przyjęta przez Samorząd województwa 27 grudnia 2012 roku Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego (SRWO) do roku 2020, w której po raz pierwszy dostrzega się rolę i znaczenie mieszkańców z grupy 60+.

Przyjęta przez Zarząd Województwa procedura konsultacji społecznych projektu Strategii zakładała jako Cel konsultacji społecznych :

„zainteresowanie oraz zaangażowanie jak najszerszego grona osób w strategiczną dyskusję

---

⁵ Część dotycząca obszarów wiejskich opracowano na podstawie danych pochodzących z opracowania pt. *Obszary wiejskie w Polsce*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa, oraz Banku Danych Lokalnych

nt. przyszłości rozwoju regionu. Proces konsultacji projektu Strategii, tak ważny dla zagwarantowania społeczeństwu województwa opolskiego możliwości wypowiedzenia się w sprawach kluczowych dla dalszego rozwoju regionu, był czasem konstruktywnej dyskusji, być może nie zawsze łatwej, lecz prowadzącej do optymalnych rozwiązań. Opinie wyrażane w toku działań konsultacyjnych stanowią głos obywatelski różnych środowisk w dyskusji nad dokumentem i urzeczywistniają ideę partnerstwa między władzą samorządową a społecznością regionalną”.

Jednak żadne ze środowisk seniorskich ani organizacji pozarządowych zrzeszających m. in. seniorów nie zgłosiło uwag do projektu strategii . Wynika to z analizy raportu z konsultacji jak i załącznika do strategii w sprawie konsultacji .

Statystyka procesu konsultacji społecznych projektu SRWO przedstawia się następująco :

Otrzymano 549 uwag, zgłoszonych przez ponad 100 podmiotów, w tym:

- jednostki samorządu terytorialnego,
- instytucje administracji rządowej,
- przedstawiciele środowisk przyrodniczych,
- Radnych Województwa Opolskiego i Parlamentarzystów Ziemi Opolskiej,
- osoby reprezentujące środowisko naukowe,
- podmioty reprezentujące samorząd województwa opolskiego,
- podmioty reprezentujące organizacje pozarządowe, w tym lokalne grupy działania,
- środowisko katolickie,
- podmioty gospodarcze,
- media,
- osoby fizyczne.

Uwagi przesyłane były przede wszystkim drogą elektroniczną i tradycyjną za pośrednictwem formularza konsultacyjnego, a także protokołowane podczas spotkań konsultacyjnych.⁶

Jednak z analizy dokumentacji dot. procedur tworzenia strategii wynika, że czas konsultacji był bardzo krótki a sposób ich przeprowadzenia nie gwarantował dotarcia do środowisk reprezentujących seniorów , które odgrywają istotną rolę w obliczu katastrofy demograficznej.

---

⁶ Źródło opracowanie własne na podst. SRWO 2012

Projekt „Aktywny senior – najlepszy rzecznik swoich społeczności” jest współfinansowany ze środków Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej w ramach Rządowego Programu na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2012-2013

Informacja o możliwości składania uwag do obu ww. dokumentów została upubliczniona 31 października br. w prasie, analogicznie jak sam projekt Strategii, a także poprzez stronę internetową samorządu województwa www.opolskie.pl, termin składania do 12 listopada, przedłużono do 21 listopada 2012.

W rezultacie zapisy w SRWO dotyczące seniorów, zawierają ogólnie sformułowane tezy i komentarz w celach strategicznych, bez wyraźnego wskazania, w Rozdziale „WYZWANIA ROZWOJOWE, CELE STRATEGICZNE I CELE OPERACYJNE”, j.n:

CEL STRATEGICZNY 1: Konkurencyjny i stabilny rynek pracy

- 1.1. Poprawa jakości kształcenia oraz dostosowanie oferty edukacyjnej do potrzeb rynku pracy
- 1.2. Wspieranie kształcenia ustawicznego
- 1.3. Wspieranie zatrudnienia i samozatrudnienia
- 1.4. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i ubóstwu
- 1.5. Rozwój usług opiekuńczych i wychowawczych

CEL STRATEGICZNY 2: Aktywna społeczność regionalna

- 2.1. Wspieranie rozwoju społeczeństwa obywatelskiego
- 2.2. Wzbogacanie wielokulturowego dziedzictwa i tożsamości regionalnej
- 2.3. Wzmacnianie potencjału instytucjonalnego i skuteczności administracji

Przemiany demograficzne wymagają zwiększenia aktywności zawodowej osób pozostających w szczególnej sytuacji na rynku pracy, są to kobiety, niepełnosprawni, osoby poniżej 30 roku życia, długotrwale bezrobotni oraz osoby nieposiadające kwalifikacji zawodowych. **Odwołując się do prognoz demograficznych, przewiduje się, że trzon kapitału społecznego będą powoli kształtowały osoby w wieku 50+, dlatego należy zadbać o stworzenie warunków sprzyjających utrzymaniu i dalszemu wydłużaniu aktywności zawodowej tych osób, mających często olbrzymi kapitał wiedzy i doświadczeń zawodowych. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i ubóstwu niektórych mieszkańców regionu, stanowiących ważne czynniki destabilizujące rynek pracy, wymagać będzie długofalowego działania, na rzecz powrotu tych osób do aktywnego życia zawodowego i społecznego.**

Ponadto konieczne będzie wsparcie inicjatyw na rzecz profilaktyki ubóstwa i wykluczenia społecznego oraz tworzenia i rozwoju podmiotów ekonomii społecznej, w tym m.in.:

Projekt „Aktywny senior – najlepszy rzecznik swoich społeczności” jest współfinansowany ze środków Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej w ramach Rządowego Programu na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2012-2013

spółdzielni socjalnych, centrów integracji społecznej, zakładów aktywności zawodowej, klubów integracji społecznej, warsztatów terapii zajęciowej.

Zwiększenie aktywności zawodowej wiąże się także z koniecznością rozwoju usług opiekuńczo wychowawczych (głównie dla dzieci, osób starszych oraz schorowanych). Wspieranie rozwoju tego typu usług będzie sprzyjać podejmowaniu pracy przez osoby, które ze względu na sprawowaną opiekę nad dziećmi, czy innymi osobami zależnymi, z konieczności pozostają bez zatrudnienia. Dodatkowo działania w tym obszarze pozwolą na aktywizację osób, które pracować będą w sektorze usług opiekuńczo-wychowawczych.

W celach operacyjnych zapisy dotyczące seniorów przedstawiają się następująco /zaznaczenie/:

CEL OPERACYJNY 1.2. Wspieranie kształcenia ustawicznego

- wspieranie i promocja procesu przekwalifikowania, uzupełniania i podwyższania poziomu wykształcenia, zwłaszcza w odniesieniu do potrzeb rynku pracy,
- **promocja i wspieranie aktywności edukacyjnej osób starszych,**
- tworzenie warunków do kształcenia ustawicznego na odległość,
- rozwój kompetencji i umiejętności osób dorosłych poprzez udział w dostępnych formach kształcenia ustawicznego, a także potwierdzanie kwalifikacji zdobytych nieformalnie.

CEL OPERACYJNY 1.3. Wspieranie zatrudnienia i samozatrudnienia

- **wspieranie i promocja aktywności zawodowej,**
- **wspieranie dłuższej aktywności zawodowej osób starszych,**
- promocja i kształtowanie postaw przedsiębiorczych,
- wspieranie i promocja mobilności zawodowej i przestrzennej mieszkańców,
- promowanie i wspieranie stabilności zatrudnienia,
- wykorzystywanie przez samorządy lokalne możliwych zachęt i ułatwień dla inwestorów, tworzących kolejne miejsca pracy.

CEL OPERACYJNY 5.1. Poprawa jakości i dostępności do usług zdrowotnych, opiekuńczych i edukacyjnych

- wspieranie rozwoju infrastruktury i wyposażenia podmiotów świadczących usługi ochrony zdrowia,
- wspieranie działań profilaktycznych i promocji zdrowia,
- wspieranie rozwoju systemu ratownictwa medycznego,
- **wspieranie rozwoju sfery usług uwzględniających i zaspokajających potrzeby starzejącej się populacji,**
- wspieranie rozwoju infrastruktury i wyposażenia jednostek opiekuńczych i wychowawczych,
- wspieranie rozwoju mieszkalnictwa socjalnego,
- wspieranie rozwoju infrastruktury i wyposażenia jednostek edukacyjnych.

CEL OPERACYJNY 9.1. Wspieranie potencjału gospodarczego i społecznego miast

- wspieranie tworzenia infrastrukturalnych i instytucjonalnych warunków do zwiększania poziomu inwestycji i powstawania nowych miejsc pracy, rozwój specjalizacji i funkcji gospodarczych,
- **rozwijanie i poprawa dostępności do dobrej jakości usług publicznych dostosowanych m.in. do potrzeb starzejącego się społeczeństwa,**
- modernizacja infrastruktury społecznej tj. edukacyjnej, zdrowotnej, kulturalnej i sportowo-rekreacyjnej,
- przeciwdziałanie skutkom zmian klimatycznych m.in. poprzez optymalizację zarządzania zasobami wody, lepsze wykorzystanie odnawialnych źródeł energii, poprawę efektywności energetycznej, racjonalizację gospodarki odpadami, zwiększenie powierzchni obszarów zielonych.

Spójność Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego z innymi dokumentami strategicznymi

Proces przygotowania nowej Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 r. realizowany był w okresie, gdy najważniejsze ustalenia krajowych i unijnych polityk zostały już zdefiniowane. Pozwoliło to na zachowanie niezbędnej spójności Strategii z priorytetami i celami określonymi w strategicznych i programowych dokumentach wyższego rzędu .

Kluczowe wskazania wypływały dla Strategii przede wszystkim z Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie oraz ze Strategii Europa 2020. (...) Skuteczność wdrażania Strategii będzie uzależniona od czynników wewnętrznych i zewnętrznych, do których należą:

- powiązanie polityki rozwoju prowadzonej przez samorząd województwa z politykami wdrażanymi na poziomie krajowym i unijnym,
- uwzględnienie w strategiach rozwoju lokalnego opracowanych przez jednostki samorządu terytorialnego z terenu województwa opolskiego, kierunków rozwoju województwa przyjętych w Strategii,
- koordynacja działań wszystkich partnerów procesu wdrażania Strategii,
- konsekwencja władz regionalnych kolejnych kadencji w realizacji przyjętych kierunków rozwoju województwa,
- stopień utożsamiania się mieszkańców województwa i aktorów regionalnych ze Strategią,
- stabilność sytuacji społeczno-gospodarczej kraju oraz w poszczególnych państwach Unii Europejskiej i świata.

Realizacja Strategii opierać się będzie na trzech wymiarach: ludzie, gospodarka, przestrzeń. Tworzyć to będzie swoisty model realizacji wizji rozwoju regionu do 2020 roku. Proces realizacji odbywać się będzie poprzez programy i strategie. Najważniejszym z punktu widzenia wyzwania horyzontalnego będzie Program Specjalnej Strefy Demograficznej w województwie opolskim.

Zapisy dotyczące oczekiwania wobec administracji rządowej:

- wprowadzenie systemowych rozwiązań zwiększających wpływ samorządu województwa na jakość edukacji i poziom wykształcenia mieszkańców,
- zwiększenie uprawnień dla samorządu województwa w zakresie dysponowania środkami Funduszu Pracy,
- **stworzenie zachęt dla pracodawców zatrudniających osoby niepełnosprawne, osoby w wieku 15-30 lat, powyżej 50 roku życia, wchodzące po raz pierwszy i powracające na rynek pracy, w tym po urodzeniu dziecka,**
- wprowadzenie ulg oraz mniejszego opodatkowania dla osób rozpoczynających własną działalność gospodarczą w okresie pierwszych 5 lat

Podmioty zaangażowane w realizację celu strategicznego

- administracja publiczna:
- samorząd województwa,
- samorządy lokalne i ich jednostki organizacyjne,
- administracja rządowa,
- instytucje rynku pracy,
- **organizacje pozarządowe,**
- organizacje pracodawców,
- partnerzy społeczni,
- Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych,
- podmioty ekonomii społecznej,
- podmioty gospodarcze,
- samorządy gospodarcze,
- **uniwersytety III wieku,**
- uczelnie wyższe,
- województwa zaangażowane w inicjatywę „Polska Zachodnia 2020”.

Wyszczególniono uniwersytety III wieku , jednak nie znaleziono informacji o ich udziale na etapie prac nad strategią/konsultacje/.

Kolejnym dokumentem jest przygotowywany **Program Specjalnej Strefy Demograficznej Województwa Opolskiego** , którego celem głównym jest przeciwdziałanie dalszemu wyludnianiu województwa opolskiego i systematyczna odbudowa jego potencjału ludnościowego poprzez tworzenie nowych miejsc pracy oraz poprawę jakości życia, który jest na etapie przygotowania, gdzie problemy aktywizacji osób starszych zostały zawarte m.in. w propozycjach narzędzi służących realizacji programu j.n.:

1) Rozwój usług instytucjonalnych o charakterze opiekuńczym i zdrowotnym, skierowanych do osób starszych poprzez m.in.:

- **wsparcie infrastruktury służącej osobom starszym (np. w zakresie opieki długoterminowej i hospicyjnej),**
- **rozwój sieci małych domów pomocy społecznej,**

- udostępnienie sprzętu rehabilitacyjnego,
  - dostępność do specjalistycznych poradni, np. geriatrycznych, rehabilitacyjnych,
  - przygotowanie fachowych kadr medycznych oraz opiekunów osób niesamodzielnych,
  - szkolenia dla pracowników socjalnych z zakresu problematyki starości
- 2) „Karta seniora” - ulgi lub zwolnienia z opłat na wybrany typ usług dla osób starszych
- 3) „Kluby seniora” - wsparcie działalności związanej z aktywizacją osób starszych
- 4) Działania edukacyjne służące przeciwdziałaniu dyskryminacji osób starszych

W miastach i powiatach gmin województwa zapisy w strategiach rozwoju dotyczące seniorów o ile istnieją są potraktowane hasłowo, bez wskazania dokładnego czasu realizacji, oraz wysokości przeznaczanych środków. Nie trudno oprzeć się wrażeniu, że zapisy te zawarto bo „tak trzeba”, natomiast pozbawione są głębszej treści. Przykładem są zapisy w strategii rozwoju miasta Opole 2012-2020 , gdzie przy zapisach dotyczących osób starszych;

Priorytet 1 Zwiększenie kapitału intelektualnego Opola

Cel 1 Wzrost rangi Opola jako ośrodka edukacji szkolnej o znaczeniu regionalnym.

Cel 1.1.2 Doskonalenie i dostosowanie kierunków edukacji ogólnej oraz zawodowej do potrzeb lokalnego i regionalnego

4. Wspieranie pozaszkolnych form kształcenia dorosłych np. poprzez udostępnianie sal dla szkoleń, spotkań edukacyjnych, wspieranie Uniwersytetu III Wieku itp.

Priorytet 2 Nowe inwestycje i wzrost aktywności ekonomicznej mieszkańców Opola,

Cel 2.2 Wzrost aktywności ekonomicznej mieszkańców Opola.

Cel 2.2.2 Aktywizacja zawodowa osób o utrudnionym dostępie do rynku pracy

1. Realizacja programów dla osób po 50 roku życia.

Priorytet 3 Miasto na miarę wyzwań XXI wieku

Cel 3.1 Ożywienie „ducha miasta”- rozwój kapitału społecznego i kulturalnego miasta

Cel 3.1.1 Wspieranie i tworzenie korzystnych warunków dla rozwoju inicjatyw społecznych

2. Edukacja obywatelska osób dorosłych (akcje promujące aktywne uczestnictwo mieszkańców w życiu społeczności lokalnej i społeczeństwa) - w rubryce **szacunkowy koszt** generalnie nie podaje się kwoty środków przeznaczonych na ten cel , zamiast tego – brak danych

W żadnych priorytetach i celach opisanych strategii nie ma zapisów o tworzeniu rad seniorów.

W województwie opolskim nie istnieje osobny program na rzecz osób starszych. Wynika to z tego, że na szczeblu samorządu województwa dotychczas nie podjęto żadnych kroków w celu powołania Rady Seniorów lub podobnego gremium, czego konsekwencją jest brak programu na rzecz osób starszych. Nieco lepsza jest sytuacja w powiatach, gdzie już powstały pierwsze Rady Seniorów lub inne tożsame organizacje reprezentujące środowisko osób starszych wobec władzy lokalnej, bądź ukazały się zarządzenia prezydentów/burmistrzów w tej kwestii.

Są to:

- **miasto Olesno**, gdzie od trzech lat działa Rada Seniorów powstała z inicjatywy organizacji seniorskich i zrzeszających osoby starsze, Rada Seniorów utworzona została z przedstawicieli następujących organizacji:
  - Związku Emerytów, Rencistów i Inwalidów,
  - Związku Niewidomych,
  - Caritas Parafialnego,
  - Towarzystwa Pomocy Ludziom,
  - Stowarzyszenia Integracyjnego "Bądźmy Razem",
  - Stowarzyszenia Uniwersytetu Trzeciego Wieku w Oleśnie.Rada działa w następujących obszarach:
  - zapobieganie marginalizacji seniorów oraz ich niekorzystnym sytuacjom,
  - wspieranie aktywności ludzi starszych,
  - promocja zdrowia i informacje dot. profilaktyki,
  - uświadamianie praw i potrzeb seniorów w zakresie godnego życia w starości,
  - współpraca z władzami miasta i powiatu,
  - integracja międzypokoleniowa.
- **miasto Nysa**, które jako pierwsze powołało Radę seniorów jako organ doradczy Samorządu,

Głównym założeniem Rady jest aktywizacja i integracja osób starszych w mieście. Rada seniorów będzie miała za zadanie wspierać aktywności ludzi starszych, zajmować się profilaktyką i promocją zdrowia seniorów, przełamywać stereotypy na temat seniorów i starości oraz budować ich autorytet. Ponadto działać będzie na rzecz zapewnienia starszym ludziom dostępu do edukacji i kultury oraz zapobiegania ich wykluczeniu społecznemu.

Chodzi o to aby seniorzy poczuli się ważni, potrzebni oraz mieli świadomość, że mimo wieku wciąż mogą brać czynny udział w życiu miasta i mieć wpływ na to, co w Nysie się dzieje. A przy okazji zysk będzie obustronny, ponieważ samorządy będą miały okazję skorzystać z doświadczenia, mądrości życiowej seniorów oraz ich, często jakże innego, punktu widzenia. Radę seniorów powołano uchwałą rady miejskiej, a jej posiedzenia odbywać będą się w sali sesyjnej w nyskim magistracie. Siedzibą rady będzie natomiast Dzienny Dom Pobytu w Nysie.

- miasto **Kędzierzyn – Koźle**, gdzie 12 czerwca 2012 ukazało się Zarządzenie Nr 929/Or/2012 Prezydenta Miasta Kędzierzyn-Koźle z dnia 29 czerwca 2012 r. w sprawie utworzenia i ustalenia zadań, określenia trybu powoływania i odwoływania jej członków oraz zasad działania Rady Seniorów Miasta Kędzierzyn-Koźle.
- Aktywną politykę wobec poprawy sytuacji osób starszych realizuje gmina **Kluczbork**.

Program jest skierowany do osób powyżej 65 roku życia, mieszkających w Gminie Kluczbork. Dzięki uczestniczeniu w programie, seniorzy będą mogli korzystać z promocji i ofert przygotowanych przez firmy i instytucje specjalnie z myślą o nich. Każdy mieszkaniec gminy i miasta, który ukończył 65 lat, będzie mógł przystąpić do programu poprzez złożenie wniosku aby otrzymać imienną kartę seniora. Korzystać z przygotowanych ofert, będzie można po okazaniu imiennej karty seniora wraz z dokumentem tożsamości np.: dowodem osobistym.

Program „Gmina Kluczbork dla Seniora” na rok 2013 to pakiet działań skierowanych do seniorów zamieszkałych na terenie Gminy Kluczbork. Udział w programie nie jest warunkowany sytuacją dochodową. Kryterium jest ukończenie 65 roku życia. Program rozpoczyna się z dniem 1.01.2013 r.⁷

- Inne gminy realizują projekty partnerskie międzynarodowe, szczególnie aktywna jest gmina i powiat **Strzelce Opolskie**, gdzie powstał projekt :

SiE – Seniorzy w Europie, projekt zainicjowany przez Strzeleckie Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Edukacji Lokalnej i Gminę Strzelce Opolskie oraz Helmuta Albersa z miasta partnerskiego Soest.

Projekt finansowany był ze środków unijnych programu „Uczenie się przez całe życie” – projekty partnerskie Grundtviga, a realizowany w latach 2010-2012 r. w Soest (Niemcy), Kampen (Holandia), w Bangor (Wielka Brytania), w Strzelcach Opolskich i Sárospatak (Węgry).

---

⁷ Źródło: www.kluczbork.pl, www.nysa.pl, www.kedzierzynkozle.pl, www.olesno.pl

Z uwagi na fakt starzenia się społeczeństw i związany z tym krąg zagadnień temat organizacji czasu wolnego osób w trzecim wieku, podtrzymania aktywności psychofizycznej wreszcie opieki nad osobami, które tego potrzebują staje się tematem coraz bardziej aktualnym. Biorąc udział w pracach projektu „SiE – Seniorzy w Europie“ siedmioosobowa grupa seniorów z gminy Strzelce Opolskie zapoznała się z różnymi sposobami organizacji tych działań.

Aktywność seniorów w województwie opolskim

Osoby uczestniczące w projekcie SiE podczas pobytu w Strzelcach w dniu 12.10.2011 r. odwiedziły dwa domy "Barki" - Kaczorownię i Leopold w Warmątowicach oraz Centrum Integracji Społecznej, zapoznając się z ich działalnością. Natomiast w Holandii polskich seniorów najbardziej zainteresowały Kawiarenki Alzheimera Idea Kawiarenek Alzheimera jest godna upowszechnienia i przeszczepienia na nasz grunt. Uczestnicy projektu podkreślili, że godna do naśladowania dla innych miast partnerskich jest Rada Seniorów działająca w urzędzie miasta w Kampen i Soest. Zarówno w Kampen, Soest, Bangor, Sarospatak jak i w Strzelcach Opolskich poznano Europejskie Domy Seniora.

Seniorzy w internecie

W dniach 11-12 maja 2012 r. w Soest odbyło się seminarium podsumowujące projekt. Seminarium było imprezą towarzyszącą międzynarodowej konferencji „Miasto-Człowiek“. Strzelce Opolskie zostały zaproszone, aby przedstawić przed słuchaczami z dziesięciu krajów prezentację multimedialną na temat Barki oraz Centrum Integracji Społecznej. Seniorzy na bieżąco prowadzili stronę internetową projektu, gdzie pisali ciekawe sprawozdania, zawierające ważne spostrzeżenia. Zapraszamy na stronę internetową www.seniorzyweuropie.com.pl

Inne samorządy przeznaczają niewielkie kwoty na realizację projektów na rzecz aktywizacji społecznej i rehabilitacji osób starszych, ogłaszane w formie konkursów, choć ma to znikomy zakres i sprowadza się do aplikowania wniosków o pozyskiwanie środków na działalność statutową przez organizacje pozarządowe.

Symptomatyczne jest to, że samorządy najczęściej swoją działalność w kwestii osób starszych utożsamiają z działaniami organizacji w tej kwestii, dotowanych w ramach konkursu ofert i wykazują w rocznych sprawozdaniach jako własne.

Nie stwierdzono powstania ani inicjatyw powstania rad seniorów w gminach.

Aktualna polityka władz państwowych zmierzająca do wydłużenia aktywności zawodowej ludzi starszych nijak się nie przekłada na lokale struktury. Świadczyć może o tym wypowiedź przedstawicieli lokalnego samorządu w audycji Regionalnej Rozgłośni Polskiego radia w Opolu z dnia 27 października 2012 **Seniorzy doradzają samorządom:**

„Czy ludzie na emeryturze mają szansę wykorzystania swojej bogatej wiedzy i doświadczenia? O tym podczas programu „Bez ogródek” rozmawiali opolscy samorządowcy. Inspiracją do dyskusji stało się co raz modniejsze powoływanie „rad seniorów”, które doradzają samorządowcom w sprawach miasta czy gminy”.

Edward Szupryczyński, burmistrz Głucholaz, podczas wspomnianej audycji zastanawiał się, czy rada seniorów jest potrzebna w chwili, kiedy każda z osób może startować w wyborach samorządowych. Mirosław Stankiewicz, burmistrz Niemodlina, przyznaje, że w jego gminie nie ma „rady starszych”: W Brzegu sześciu radnych to emeryci. – to wystarczy, aby dobrze przedstawiać problemy tego środowiska – uważa burmistrz Wojciech Huczyński. W gminie Biała seniorzy wolą tworzyć własne organizacje – mówi burmistrz Arnold Hindera

Miejsca aktywności osób starszych w województwie opolskim

W województwie opolskim środowiska seniorskie działają głównie:

- w ramach Uniwersytetów Trzeciego Wieku działających jako stowarzyszenia lub w ramach innych jednostek użyteczności publicznej /DPS, Szkoły itp. /,
- w Domach Dziennego Pobytu (jako jednostek samorządu terytorialnego)
- w klubach seniora usytuowanych przy organizacjach, świetlicach, domach kultury, jednostkach oświatowych itp.

Na terenie województwa opolskiego nie ma sieci ani porozumień zrzeszających organizacje seniorskie.

Wyjątek stanowią 3 organizacje należące do jedynej w województwie organizacji parasolowej, zrzeszającej organizacje socjalne t.j Opolskiego Forum Organizacji Socjalnych, którego działalnością statutową jest m.in. praca na rzecz ludzi starszych / Projekt Akcja Człowiek, Akademia e-seniora, wolontariat ludzi starszych Task Force, itp./

W województwie opolskim aktywnie działa 12 **Uniwersytetów Trzeciego Wieku** (Opole, Kędzierzyn-Koźle, Nysa, Kluczbork, Olesno, Głucholazy, Krapkowice, Głubczyce, Strzelce Opolskie Korfantów, Prudnik), oraz kilkadziesiąt **klubów Seniora** w gminach i powiatach województwa/ nie istnieje statystyka ani ewidencja tych jednostek/ . Kluby seniora najczęściej działają przy różnego rodzaju instytucjach, szkołach, klubach, świetlicach organizacjach a także na zasadzie porozumień kilku podmiotów mających w swych szeregach osoby starsze t.j. związki emerytów i rencistów, organizacje niepełnosprawnych i.t.p

Na podstawie analizy dostępnych publikatorów, tj. lokalnych mediów, stron internetowych i dostępnych publikacji można uznać, że większość tych podmiotów działa bardzo aktywnie we wszystkich dziedzinach przy minimalnych nakładach bądź bez nakładów współpracując z instytucjami i szkołami i opierając się głównie na pracy wolontariuszy. Najpopularniejszą formą działań skierowanych do całego środowiska seniorów są obchodzone cyklicznie **Dni Seniora** często w partnerstwie z jednostkami samorządu terytorialnego. Są to imprezy o charakterze kulturalno- rozrywkowym, natomiast niewiele jest działań z zakresu edukacji, profilaktyki zdrowotnej spraw socjalno-bytowych itp, a jeśli są, to w minimalnym stopniu.

Największą liczbę działań i dużą ich różnorodność realizują **uniwersytety trzeciego wieku**, które umożliwiają członkom seniorom zaspokajanie takich potrzeb, jak: samokształcenie, poznawanie środowiska, poszerzanie wiedzy i umiejętności, wykonywanie społecznie użytecznych działań, wypełnienie wolnego czasu, utrzymywanie więzi towarzyskich, stymulacja psychiczna i fizyczna, a czasem nawet możliwość realizacji młodzieńczych marzeń. Innymi celami UTW są: rozwój intelektualny, społeczny, aktywność fizyczna osób starszych, wspieranie poszerzania wiedzy i umiejętności seniorów, ułatwianie kontaktów z instytucjami, takimi jak: służba zdrowia, ośrodki kultury, ośrodki rehabilitacyjne, angażowanie słuchaczy w aktywność sportową i turystyczną oraz w aktywność na rzecz otaczającego ich środowiska.

Ponadto pełnią istotną rolę na rzecz podtrzymywania więzi społecznych i komunikacji międzyludzkiej wśród seniorów. Są to organizacje najbardziej liczne i zrzeszają od 1200 członków –słuchaczy (Uniwersytet III Wieku Opolu) ,do kilkudziesięciu – 42(Uniwersytet III Wieku w Prudniku) .

Bardzo pożyteczną rolę spełniają **Domy Dziennego Pobytu** dla seniorów, których działa w województwie 14. W poszczególnych miastach następująco: w Kędzierzynie Koźlu – 5. W Opolu – 3, w Krapkowicach -2 i w Brzegu, Nysie, Głubczycach, Prudniku – po 1. Są to ośrodki pomocy społecznej typu otwartego. Celem tych instytucji jest zapewnienie podopiecznym pomocy w organizacji ich życia W ramach 10- godzinnego pobytu zapewniają wyżywienie, zaspokojenie potrzeb kulturalno – oświatowych, terapie zajęciową, udostępniają przedmioty i urządzenia służące utrzymywaniu higieny osobistej, a także ułatwiają korzystanie z usług pielęgnacyjno – opiekuńczych, leczniczych oraz rehabilitacyjnych. Wśród walorów dziennych domów pomocy społecznej, istotny jest fakt pozostawania w środowisku własnego zamieszkania połączony z jednoczesnym uczestnictwem i aktywizacją seniorów na różnych polach, wzmacnia to wiarę we własne siły, jest sposobem na walkę z samotnością a przede wszystkim opóźnia starość niezaradną.

Aktywną działalność na rzecz osób starszych jako działalność statutową prowadzą także organizacje socjalne Opolszczyzny o zasięgu wojewódzkim. Są to :

- Opolskie Forum Organizacji Socjalnych – Akademia E-seniora, Poradnia społeczno-prawna dla osób starszych, programy POKL 50+, rzecznictwo ,
- Opolskie Centrum Wspierania Inicjatyw Pozarządowych
- Polski Związek Emerytów, Rencistów i Inwalidów- Zarząd Oddziału Okręgowego w Opolu
- Wojewódzkie Towarzystwo Walki z Kalectwem – profilaktyka zdrowotna
- Polski Związek Głuchych Oddział w Opolu - profilaktyka i edukacja zdrowotna
- Polski Związek Diabetyków– profilaktyka i edukacja zdrowotna

Kto w województwie zajmuje się systemowymi działaniami na rzecz seniorów...

Na podstawie Raportu z badań przeprowadzonych w województwie opolskim przez REGIONALNY OŚRODEK POLITYKI SPOŁECZNEJ W OPOLU Obserwatorium Integracji Społecznej przedstawiono diagnozę działań i instytucji, które w opinii kadry kierowniczej ośrodków pomocy społecznej woj. opolskiego, prowadzone są na terenie gmin w zakresie wsparcia i poprawy sytuacji życiowej osób starszych. Diagnoza określa również działania, które choć nie są prowadzone - zdaniem respondentów, winny być w gminach realizowane.

- ankietowani - dyrektorzy i kierownicy ośrodków pomocy społecznej woj. opolskiego, potwierdzili występowanie 98 działań, spośród 103 poddanych analizie (95 proc.);
- obszarem, który uzyskał najwyższą liczbę wskazań są *Usługi związane z opieką, pomocą w podstawowych czynnościach życiowych (usługi opiekuńcze i pielęgnacyjne)* świadczone w większości gmin województwa, chociaż zakres świadczenia tych usług jest zróżnicowany;
- najmniej wskazań uzyskały działania z zakresu: *Pomoc instytucjonalna, w którym niewielka liczba (do 10 proc. badanych) podkreśliła funkcjonowanie: ośrodków wsparcia dla osób starszych, środowiskowych domów samopomocy, warsztatów terapii zajęciowej, usług świadczonych przez domy pomocy społecznej dla osób nie mieszkających w DPS (umożliwienie korzystania ze specjalistycznego sprzętu rehabilitacyjnego, usług pralniczych i higienicznych oraz całodobowego żywienia);*
- respondenci stwierdzili, że spośród 103 działań – 5 w ogóle nie występuje, tj.:
  - ▶ *prowadzenie wspólnot mieszkaniowych dla osób starszych,*
  - ▶ *funkcjonowanie systemu pensjonatowego dla osób starszych,*
  - ▶ *działania edukacyjne dotyczące zagrożeń uzależnieniami w starszym wieku, adresowane do osób sprawujących opiekę nad osobami starszymi,*
  - ▶ *grupy wsparcia dla osób starszych doświadczających przemocy,*
  - ▶ *działania edukacyjne służące przeciwdziałaniu dyskryminacji osób starszych;*
- wszystkie działania uznane zostały za ważne i potrzebne, przy czym jednym z najważniejszych obszarów jest *Zdrowie i sprawność fizyczna osób starszych*, w tym: *prowadzenie rehabilitacji i wypożyczanie sprzętu rehabilitacyjnego oraz pielęgnacyjnego, prowadzenie badań lekarskich (poziom cukru, EKG, badanie w kierunku osteoporozy, szczepienia i inne badania).*

Można stwierdzić, że stan zdrowia i sprawności seniorów jest najważniejszym obszarem potrzeb życiowych, które należy zaspokajać. Jest to grupa potrzeb determinująca pozostałe i wyznaczająca zakres działań, wyrównujących deficyty w innych obszarach;

- najmniej potrzebne działania to: *Sytuacja bytowa osób starszych, w którym ankietowani wskazali najmniej potrzebne działania: prowadzenie wspólnot mieszkaniowych i systemu pensjonatowego oraz prowadzenie poradnictwa dla osób starszych w zakresie racjonalnego gospodarowania budżetem domowym;*
- ankietowani wskazali również działania, które obecnie występują w minimalnym zakresie (od 1 do 10 proc. wskazań), a jednocześnie są bardzo potrzebne (pow. 50 proc. odpowiedzi). Należą do nich: *działalność hospicyjna, działania edukacyjne dla opiekunów osób chorych, działania umożliwiające odpoczynek opiekunom, a także tworzenie ośrodków wsparcia dla seniorów, prowadzenie terapii zajęciowej, poradnictwo służące przygotowaniu do życia z chorobą.*

Najwięcej działań występujących w minimalnym zakresie, a jednocześnie potrzebnych, to *Wzmacnianie potencjału otoczenia ludzi starszych - edukacja gerontologiczna (problemy starzenia się i starości)* adresowane do osób w różnym wieku, *działania edukacyjne służące przeciwdziałaniu dyskryminacji ludzi starszych, szkolenia z zakresu gerontologii adresowane do personelu medycznego oraz do opiekunów osób starszych, poradnictwo służące przygotowaniu rodziny osób starszych do życia z chorobą i/lub niesprawnością;*

- liczba osób starszych korzystających z różnych form wsparcia i opieki jest niezwykle zróżnicowana, choć dominują grupy nie przekraczające 50 osób. Największe grupy korzystających zaobserwowano w zakresie działań prozdrowotnych (*rehabilitacja i badania medyczne*). Często jednak ankietowani mieli trudności w określeniu wielkości uczestników działań lub instytucji;
- realizatorem większości działań w opinii respondentów są podmioty publiczne oraz organizacje pozarządowe, rzadko udział w tych działaniach biorą podmioty prywatne (najwięcej takich zdarzeń zanotowano przy: działaniach opiekuńczych i pielęgnacyjnych oraz prozdrowotnych
- najmniej korzystnie wypadła opinia respondentów na temat partnerstwa między trzema sektorami w zakresie wypełniania działań na rzecz osób starszych. W 20 działaniach stwierdzono brak partnerstwa lub trudności w jego określeniu (. Pomoc instytucjonalna oraz Wsparcie psychologiczne i sytuacje kryzysowe). Niewielki udział partnerstwa w tym

obszarze powoduje, że wysiłki wielu podmiotów mogą być rozproszone i nieefektywne. W wielu przypadkach występuje dublowanie działań pomocowych. W największym zakresie partnerstwo zanotowano w przypadku działań: *wspierających więzi rodzinne osób starszych, włączających osoby starsze w proces dydaktyczny w szkołach, integrujące pokolenia w przedsięwzięciach sportowo-turystycznych, działania polegające na rozwoju wolontariatu wśród osób starszych a także: działania edukacyjne –gerontologiczne oraz programy współpracy z gminami partnerskimi w kraju i poza krajem).*

Reasumując, można wskazać obszary, które zdaniem respondentów prowadzone są w ograniczonym wymiarze, co sprawia, że potrzeby osób starszych w niektórych dziedzinach życia zaspokajane są w minimalnym stopniu lub wcale; są to:

1. działania opiekuńcze skierowane do „najstarszych” seniorów, zwłaszcza osób przewlekle chorych i niepełnosprawnych (organizowanie opieki i pielęgnacji w hospicjach, zwłaszcza domowych), a także organizowanie opieki dziennej (środowiskowej) w domach dziennego pobytu, pomocy świadczonej w środowiskowych domach samopomocy, klubach, warsztatach terapii zajęciowej i innych ośrodkach wsparcia;
2. działania edukacyjne – edukacja gerontologiczna przeznaczona zarówno dla samych seniorów, jak również personelu medycznego, służb socjalnych, opiekunów osób starszych, szkolenia służące przygotowaniu członków rodziny do życia z chorobą lub niesprawnością;
3. działania wspierające rodzinę i opiekunów osób starszych (szkolenia, poradnictwo), a także umożliwiające odpoczynek opiekunom osób terminalnie chorych.

Należy również podkreślić, że większość działań częściej wskazywana była przez kierowników ośrodków pomocy społecznej działających w gminach miejskich niż wiejskich. Część działań w ogóle nie występowała na terenach wiejskich (np. pomoc instytucjonalna, wsparcie psychologiczne, niektóre działania edukacyjne, grupy wsparcia dla osób starszych czy funkcjonowanie poradni geriatrycznych).⁸

---

⁸ Źródło: Raport z badań przeprowadzonych w województwie opolskim przez REGIONALNY OŚRODEK POLITYKI SPOŁECZNEJ W OPOLU Obserwatorium Integracji Społecznej

Powyższy raport diagnozuje sytuację osób starszych głównie w aspekcie działań wchodzących w zakres zadań gminy, natomiast jednoznacznie wynika z niego że samorząd w znikomym stopniu lub wcale nie wspiera działań w sferze aktywności społecznej i zawodowej seniorów. Symptomatyczny jest fakt, że samorząd „pozbył” się uniwersytetów III wieku, pozbawiając ich tym samym wsparcia budżetowego, pozostawiając tylko wsparcie w formie środków pochodzących z konkursów ofert, z czego UTW nie korzystają wcale (gmina Opole) lub w znikomym zakresie. Powodem jest są m.in. skomplikowane procedury i drobiazgowość rozliczenia z czym osoby starsze nie zawsze sobie radzą.

Potwierdzeniem tej opinii jest wypowiedź prezesa Stow. UTW w Prudniku na zakończenie roku akademickiego 2011/2012. „Przez cały rok akademicki odbywają się wykłady z różnych dziedzin życia, prowadzone przez prudniczan i gości przyjeżdżających z uczelni wyższych.. Uniwersytet współpracuje z instytucjami i szkołami. Co ważne, i zarząd stowarzyszenia UTW w Prudniku i wykładowcy pracują społecznie” I co z tego że poseł i wiceburmistrz mówią: „Poseł Janina Okrągły: „Jestem pod wrażeniem tego występu”, dodając: „to jest rewelacyjne!” i nazywając go nie bez powodu: „niesamowity”. Z zadowoleniem podsumowała, że starzenie się może być pogodne. Wiceburmistrz Stanisław Hawron zapewniał o przychylności władz Prudnika dla uniwersytetu. Wspomniał widok zagranicznych uśmiechniętych emerytów, którzy z pieniędzmi przyjeżdżają do Polski pięknymi autokarami. Stwierdził, że tu radość jest większa, pełniejsza, doceniając fakt, iż udało się wyrwać osoby starsze z ich domów, na przekór hasła, że to nie wypada”, Za tymi deklaracjami nie idą za tym środki i wsparcie instytucjonalne.

Inny przykład aktywności samych seniorów, to wypowiedź prezesa UTW w Brzegu. Uniwersytet Trzeciego Wieku to jedna z największych i najbardziej aktywnych, a przy tym najmniej docenianych grup społeczników działających w Brzegu. Seniorzy, których jest około 150, malują, tworzą rękodzieło, uczą się języków obcych, chodzą na siłownię, basen i salę gimnastyczną, spotykają się na wykładach i prelekcjach, organizują wycieczki, brali nawet udział w kursie samoobrony. Słowem - robią wszystko, żeby zainteresować swoich rówieśników, uaktywnić ich i wyciągnąć przed telewizorów. „Choć sam Uniwersytet działa przy Wyższej Szkole Humanistyczno-Ekonomicznej od dziewięciu lat, to stowarzyszenie jest całkiem nowe- Musieliśmy je założyć, bo w ten sposób będzie nam łatwiej pozyskiwać sponsorów i szukać wsparcia dla naszych działań - dodaje prezes stowarzyszenia”.

Trzeba przyznać ,ze w dużym stopniu pomocy organizacjom seniorskim udzielają instytucje kulturalne i oświatowe a także sponsorzy. Przykładem może być inicjatywa Ministerstwa Kultury. Muzeum Śląska Opolskiego otworzyło drzwi dla osób powyżej 60 roku życia. Był to element ogólnopolskiej akcji "60+ kultura" organizowanej przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Seniorzy w całej Polsce w miniony weekend mogli za darmo lub za drobną opłatą wziąć udział w przygotowanych specjalnie dla nich wydarzeniach kulturalnych. W Muzeum Śląska Opolskiego kilkanaście osób uczestniczyło w warsztatach lepienia z gliny. Jednak przedstawicielka Działu Edukacji, Izabela Jasińska wyjaśnia, że tej grupy wiekowej nie trzeba namawiać do odwiedzania muzeum. W akcję "60+kultura" w województwie opolskim włączyły się także Galeria Sztuki Współczesnej i Teatr im. Jana Kochanowskiego." */Nowa Trybuna Opolska*"

Seniorzy Lokalnie

„Oleska Rada Seniorów od 2011 roku przygotowuje imprezę Senioralia - wielkie majowe, rodzinne świętowanie. Bardzo nas cieszy przyjazne nastawienie do tego przedsięwzięcia i zapowiedź finansowego wsparcia burmistrza Olesna i starosty oleskiego. Ogromną radość sprawiło nam także życzliwe podejście osób i firm, do których zwróciliśmy się o wsparcie rzeczowe i finansowe: właściciele hoteli, restauracji, sklepów, instytucji i osób prywatnych. Do organizacji uroczystości włączyła się również Młodzieżowa Rada Miasta i wolontariusze. Dzięki tej pomocy na uczestników uroczystości czeka wiele atrakcji i niespodzianek, m.in. kapelusze szczęścia, występy artystyczne dzieci, młodzieży i dorosłych w amfiteatrze, kiermasze niezwykłości. Dostępne będą również stoiska gastronomiczne”.

<http://www.strefaimprez.pl/olesno/senioralia-2011-42051>

W kontekście niezbyt optymistycznej sytuacji osób starszych w Województwie Opolskim napawa optymizmem wypowiedź Ministra Pracy i Polityki Społecznej na konferencji podsumowującej „Europejski Rok Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej 2012 - rezultaty i wyzwania na przyszłość”, która odbyła się w dniu 19 grudnia 2012 r. w Sali Kolumnowej Sejmu RP odbyła się Organizatorem konferencji było Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej.

Władysław Kosiniak-Kamysz, Minister Pracy i Polityki Społecznej powiedział, że komisarz ds. zatrudnienia, spraw społecznych i integracji **Laszlo Andor** wymienił Polskę jako jeden z trzech krajów (obok Irlandii i Austrii), które w czasie Europejskiego Roku Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej dokonały największych zmian w polityce senioralnej i najlepiej zrealizowały jego idee.

Zdaniem Ministra, to że kończy się rok aktywności osób starszych nie znaczy, że kończy się idea – jesteśmy na początku drogi do poprawy jakości życia seniorów i zwiększenia ich uczestnictwa w życiu społecznym. Stwierdził, że warto byłoby powołać w Polsce parlament seniorów – byłby on ogólnopolską reprezentacją osób starszych i mógłby on opiniować, wspierać i dawać wskazówki innym instytucjom. Taki parlament funkcjonuje np. w Irlandii - zbiera się regularnie, ma swoje komisje, ma też swoich przedstawicieli w różnych instytucjach rządowych.

*Opracował: Jan Ostrowski
Opole 2012*